1. Οι διατάξεις του άρθρου 77 του κανονισμού 1408/71 έχουν την έννοια ότι ο δικαιούχος συντάξεως, ο οποίος είναι υπήκοος κράτους μέλος και έχει συντηρούμενα τέκνα αλλά κατοικεί σε άλλο κράτος μέλος, δικαιούται να ζητήσει από τους κοινωνικοασφαλιστικούς οργανισμούς της χώρας καταγωγής του μόνον την καταβολή των « οικογενειακών επιδομάτων », όπως αυτά ορίζονται στο άρθρο 1, περίπτωση κα), υπό ii), του ανωτέρω κανονισμού, αποκλειομένων άλλων οικογενειακών παροχών, όπως το « σχολικό » επίδομα και το επίδομα « υπέρ του μη εργαζομένου συζύγου » που προβλέπει η γαλλική νομοθεσία.

2. Το άρθρο 51 της Συνθήκης προβλέπει συντονισμό και όχι εναρμόνιση των νομοθεσιών των κρατών μελών και, επομένως, δεν εξαλείφει τις διαφορές που υφίστανται μεταξύ των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως των κρατών μελών, κατά συνέπεια δε ούτε τις διαφορές που άπτονται των δικαιωμάτων των εργαζόμενων σ' αυτά προσώπων. Έτσι, το άρθρο 51 της Συνθήκης δεν θίγει τις διαφορές ουσίας και διαδικασίας μεταξύ των συστημάτων κοινωνικής ασφαλίσεως των κρατών μελών και, συνακόλουθα, ούτε τις διαφορές ως προς τα δικαιώματα των εργαζόμενων σ' αυτά προσώπων.

Πάντως, η κοινοτική ρύθμιση σε θέματα κοινωνικής ασφαλίσεως δεν πρέπει να προσθέτει διαφορές στις ήδη υφιστάμενες λόγω της ελλείψεως εναρμονίσεως των εθνικών νομοθεσιών, ο δε κανόνας της ίσης μεταχειρίσεως που εξαγγέλλουν τα άρθρα 7 και 48 της Συνθήκης απαγορεύει όχι μόνο τις εμφανείς δυσμενείς διακρίσεις, οι οποίες βασίζονται στην ιθαγένεια, αλλά και όλες τις συγκαλυμμένες μορφές διακρίσεων, οι οποίες, με την εφαρμογή άλλων κριτηρίων διακρίσεως, καταλήγουν στην πράξη στο αυτό αποτέλεσμα.

Οι διατάξεις του άρθρου 77 του κανονισμού 1408/71, βάσει του οποίου κράτος μέλος υποχρεούται να καταβάλλει στους υπηκόους του που δικαιούνται συντάξεως και κατοικούν σε άλλο κράτος μέλος ως παροχές λόγω συντηρούμενων τέκνων μόνον τα οικογενειακά επιδόματα, δεν αντίκεινται προς τις αρχές αυτές. Πράγματι, οι εν λόγω διατάξεις αποτελούν κανόνα γενικής εφαρμογής, ισχύοντα αδιακρίτως για όλους τους υπηκόους των κρατών μελών, ο οποίος στηρίζεται σε αντικειμενικά κριτήρια αφορώντα τη φύση και τις προϋποθέσεις χορηγήσεως των συναφών παροχών και ο οποίος υπό την έννοια αυτή δεν εισάγει αφεαυτού καμιάς μορφής δυσμενή διάκριση.

ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠ' ΑΚΡΟΑΤΗΡΙΟΥ ΣΥΖΗΤΗΣΗ
στην υπόθεση 313/86 *

I — Πραγματικά περιστατικά και έγγραφη διαδικασία

1. Όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής και τη δικογραφία, ο προσφεύγων της κύριας δίκης O. Lenoir, γαλλικής ιθαγενείας, δικαιούχος συντάξεως γήρατος σύμφωνα με τη γαλλική νομοθεσία, μετέφερε τον Ιούνιο του 1983 την οικογενειακή κατοικία του από το Peymeinade (διοικητικό διαμέρισμα Alpes-Maritimes της Γαλλίας) στο Eastbourne (της Κομητείας East-Sussex του Ηνωμένου Βασιλείου). Το caisse d'allocations familiales des Alpes-Maritimes [ταμείο οικογενειακών επιδομάτων], αρμόδιος γαλλικός

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

φορέας, συνέχισε να καταβάλλει στον Lenoir για τα δύο τέκνα του τα οικογενειακά επιδόματα που προβλέπει η γαλλική νομοθεσία.

Πάντως, με έγγραφο της 10ης Νοεμβρίου 1984, το caisse d' allocations familiales des Alpes-Maritimes πληροφόρησε τον Lenoir ότι, λόγω της αναχωρήσεώς του από τη Γαλλία, τα δικαιώματά του περιορίζονταν εφεξής μόνο στα οικογενειακά επιδόματα και όχι στο « σχολικό » επίδομα ούτε στο επίδομα « υπέρ του μη εργαζομένου συζύγου », το συνολικό ποσό των οποίων για τα έτη 1983 και 1984 όφειλε να επιστρέψει ως αχρεωστήτως καταβληθέν.

Η commisssion des recours gracieux [επιτροπή εκδικάσεως αιτήσεων θεραπείας] του caisse d' allocations familiales, που επελήφθη αιτήσεως του Lenoir με αντικείμενο την αναγνώριση του δικαιώματός του να λαμβάνει τις σχετικές παροχές, απέρριψε την εν λόγω αίτηση με απόφαση της 20ής Μαρτίου 1985. Η αίτηση του Lenoir απορρίφθηκε επειδή η καταβολή του σχολικού επιδόματος και του επιδόματος υπέρ του μη εργαζομένου συζύγου θεωρήθηκε ότι « αντέκειτο προς τις διατάξεις του άρθρου 77 του κανονισμού 1408/71, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει με τον κανονισμό 2001/83 (εφεξής: κανονισμός 1408/71) ».

Στις 28 Ιουνίου 1985, ο Lenoir άσκησε ενώπιον του tribunal des affaires de sécurité sociale des Alpes-Maritimes προσφυγή κατά της εν λόγω αποφάσεως.

Το επιληφθέν δικαιοδοτικό όργανο έκρινε ότι η ερμηνεία του άρθρου 77 του κανονισμού 1408/71 από τον αρμόδιο εθνικό φορέα φαίνεται να συμφωνεί με τη διατύπωση του εν λόγω άρθρου, το οποίο, ενσωματωμένο στο τμήμα III, κεφάλαιο 8, σχετικά με τις παροχές για τέκνα συντηρούμενα από δικαιούχους συντάξεως και για ορφανά, προβλέπει:

« 1) Ο όρος " παροχές " κατά την έννοια του παρόντος άρθρου καθορίζει τα οικογενειακά επιδόματα που προβλέπονται για τους δικαιούχους συντάξεως γήρατος, αναπηρίας, εργατικού ατυχήματος ή επαγγελματικής ασθένειας, καθώς και τις προσαυξήσεις ή τα συμπληρώματα των συντάξεων αυτών λόγω τέκνων των δικαιούχων αυτών, με εξαίρεση των συμπληρωμάτων που χορηγούνται βάσει συστημάτων ασφαλίσεως για εργατικά ατυχήματα και επαγγελματικές ασθένειες.

2) Οι παροχές χορηγούνται, οποιοδήποτε κι αν είναι το κράτος μέλος στο έδαφος του οποίου κατοικεί ο δικαιούχος συντάξεως ή τα τέκνα, κατά τους ακόλουθους κανόνες:

α) στο δικαιούχο συντάξεως που οφείλεται δυνάμει της νομοθεσίας ενός μόνον κράτους μέλους, σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους μέλους που είναι αρμόδιο για τη σύνταξη·

... »

Σύμφωνα με το εθνικό δικαιοδοτικό όργανο, το σύννομο της κατά τον εθνικό φορέα ερμηνείας με το άρθρο 77 του κανονισμού 1408/71 εδράζεται στο γεγονός ότι ο εν λόγω κανονισμός αναφέρεται στα « οικογενειακά επιδόματα » και όχι στις « οικογενειακές παροχές » στις οποίες υπάγονται, σύμφωνα με την ισχύουσα γαλλική νομοθεσία (άρθρο L 511-1 του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων), το « σχολικό » επίδομα και το επίδομα « υπέρ του μη εργαζομένου συζύγου », το οποίο από το 1977 ενσωματώθηκε με άλλα πλεονεκτήματα στο επίδομα « οικογενειακού συμπληρώματος ».

Πάντως, αναγνωρίζοντας ότι ο Lenoir πληροί τις προϋποθέσεις χορηγήσεως των επίδικων

παροχών στη Γαλλία και ότι η δοθείσα από το caisse d'allocations familiales ερμηνεία στηρίζεται σε « οδηγό σχετικά με τις παροχές », αμιγώς διοικητικό έγγραφο με ενδεικτική σημασία, το εθνικό δικαιοδοτικό όργανο έκρινε ότι το περιεχόμενο του άρθρου 77 του κανονισμού 1408/71 πρέπει να συνδυάζεται με όσα διαλαμβάνει το προοίμιό του που αναφέρεται στην έννοια των οικογενειακών παροχών και όχι στην έννοια των καθαυτό οικογενειακών επιδομάτων.

Με απόφαση της 21ης Οκτωβρίου 1986, που πρωτοκολλήθηκε στη γραμματεία του Δικαστηρίου στις 15 Δεκεμβρίου 1986, το tribunal des affaires de sécurité sociale des Alpes-Maritimes ανέστειλε τη διαδικασία και υπέβαλε, δυνάμει του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

« Έχει το άρθρο 77 του κανονισμού 1408/71 την έννοια ότι επιφυλάσσει υπέρ του δικαιούχου οικογενειακών παροχών, υπηκόου κράτους μέλους της Κοινότητας και κατοίκου άλλου κράτους μέλους, μόνο το δικαίωμα να εισπράττειτα καταβαλλόμενα από τους οργανισμούς κοινωνικής ασφαλίσεως του κράτους καταγωγής " οικογενειακά επιδόματα ", εξαιρουμένων των λοιπών οικογενειακών παροχών και ιδίως του σχολικού επιδόματος καθώς και του επιδόματος οικογενειακού συμπληρώματος; »

2. Σύμφωνα με το άρθρο 20 του πρωτοκόλλου περί του οργανισμού του Δικαστηρίου ΕΟΚ, γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν ο προσφεύγων της κύριας δίκης, η γαλλική κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον G. Guillaume, αναπληρούμενο από τον C. Chavance, η ιταλική κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον P. G. Ferri, avvocato dello Stato, και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τον J. Griesmar.

Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή και μετά από ακρόαση του γενικού εισαγγελέα, το Δικαστήριο αποφάσισε να προχωρήσει στην προφορική διαδικασία χωρίς προηγούμενη διεξαγωγή αποδείξεων.

II — Γραπτές παρατηρήσεις που κατατέθηκαν στο Δικαστήριο

1. Ο *προσφεύγων* της κύριας δίκης συμφωνεί με το σκεπτικό της αποφάσεως του εθνικού δικαιοδοτικού οργάνου ότι ο Lenoir πληροί τις προϋποθέσεις του νόμου για να λάβει τις επίδικες παροχές στη Γαλλία και ότι η δοθείσα από το caisse d' allocations familiales des Alpes-Maritimes ερμηνεία στηρίζεται απλώς σε αμιγώς διοικητικό έγγραφο με αποκλειστικά ενδεικτική σημασία.

2. Η *γαλλική κυβέρνηση* υπογραμμίζει ότι ο κατά το άρθρο 77 του κανονισμού 1408/71 ορισμός των παροχών για τέκνα συντηρούμενα από δικαιούχους συντάξεως συνιστά ειδικό ορισμό, ισχύοντα στο πλαίσιο της εν λόγω διατάξεως, με βάση την έννοια των οικογενειακών επιδομάτων που προβλέπονται για τους δικαιούχους συντάξως γήρατος και τις προσαυξήσεις ή τα συμπληρώματα των συντάξεων αυτών λόγω τέκνων των δικαιούχων και όχι το σύνολο των υπό ευρεία έννοια οικογενειακών παροχών.

Συνεχίζοντας, η γαλλική κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι, σύμφωνα με το άρθρο 1, περίπτωση κα), υπό ii), ως « οικογενειακό επίδομα » νοείται η περιοδική παροχή σε χρήμα που χορηγείται αποκλειστικά ανάλογα με τον αριθμό και, ενδεχομένως, την ηλικία των μελών της οικογένειας, εξαιρουμένων των ειδικών προϋποθέσεων που αφορούν τα εισοδήματα του δικαιούχου, που εμπίπτουν στην έννοια των υπό ευρεία έννοια οικογενειακών παροχών κατά το αυτό άρθρο, περίπτωση κα), υπό ii).

Η γαλλική κυβέρνηση παρατηρεί ότι η φύση κάθε παροχής πρέπει, σύμφωνα με το άρθρο 77, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71, να καθορίζεται με βάση το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο, εν προκειμένω το γαλλικό, το οποίο διακρίνει σαφώς μεταξύ των καθαυτό οικογενειακών επιδομάτων και των παροχών, οι οποίες αποτελούν το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης και των οποίων τη χορήγηση εξαρτά η εθνική νομοθεσία από πρόσθετες προϋποθέσεις.

— Αποτελώντας αντικείμενο του πρώτου κεφαλαίου του τίτλου ΙΙ του γαλλικού κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων, τα οικογενειακά επιδόματα καταβάλλονται σε όλους τους ασφαλισμένους, εφόσον πληρούν τις προϋποθέσεις κτήσεως του συναφούς δικαιώματος.

— Αντίθετα, το ενσωματωθέν, σύμφωνα με το γαλλικό νόμο 77-765 της 12ης Ιουλίου 1977, στο επίδομα οικογενειακού συμπληρώματος επίδομα υπέρ του μη εργαζομένου συζύγου, το οποίο αποτελεί αντικείμενο του κεφαλαίου 2 του τίτλου ΙΙ του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων, πληροί τις δύο πρόσθετες προϋποθέσεις, η μία από τις οποίες αφορά τα εισοδήματα του δικαιούχου που δεν πρέπει να υπερβαίνουν κάποιο κατώτατο όριο, η δε άλλη την ηλικία των συντηρούμενων τέκνων (άρθρο L 522-1 του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων).

— Επίσης, το σχολικό επίδομα πληροί τις ειδικές πρόσθετες προϋποθέσεις που αφορούν το κατώτατο επίπεδο των εισοδημάτων του δικαιούχου και την εγγραφή των συντηρούμενων τέκνων σε εκπαιδευτικό ίδρυμα (άρθρο L 543, 1, 2).

Κατόπιν αυτού, η γαλλική κυβέρνηση καταλήγει στο ότι, κατά τη γαλλική νομοθεσία, οι επίδικες παροχές δεν συνιστούν οικογενειακά επιδόματα και υπό την έννοια αυτή ούτε η μία ούτε η άλλη εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 77 του κανονισμού 1408/71, προτείνει δε να δοθεί η ακόλουθη απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα του εθνικού δικαιοδοτικού οργάνου:

« Οι διατάξεις του άρθρου 77 του κανονισμού 1408/71/ΕΟΚ έχουν την έννοια ότι επιφυλάσσουν υπέρ του δικαιούχου συντάξεως γήρατος, υπηκόου κράτους μέλους και κατοίκου άλλου κράτους μέλους, μόνο το δικαίωμα λήψεως εκ μέρους των οργανισμών κοινωνικής ασφαλίσεως της χώρας καταγωγής του των προσαυξήσεων ή συμπληρωμάτων της συντάξεως αυτής λόγω τέκνων, καθώς και των οικογενειακών επιδομάτων, εξαιρουμένων των λοιπών οικογενειακών παροχών και ιδιαίτερα, εφόσον πρόκειται για γάλλο υπήκοο, του σχολικού και του επιδόματος οικογενειακού συμπληρώματος. »

3. Η *ιταλική κυβέρνηση* θεωρεί ότι το υποβληθέν στο Δικαστήριο ερώτημα θέτει ζήτημα ερμηνείας του άρθρου 51 της Συνθήκης ΕΟΚ, υπό το φως του οποίου πρέπει να εξεταστούν και επιλυθούν οι αντιφάσεις που εντόπισε το εθνικό δικαιοδοτικό όργανο στο πλαίσιο του κανονισμού 1408/71. Η ιταλική κυβέρνηση θεωρεί συναφώς ότι, μολονότι το προδικαστικό ερώτημα είναι διατυπωμένο κατά τρόπο που αφορά την ερμηνεία του άρθρου 77 του κανονισμού 1408/71, από τη φύση του μεταπίπτει σε ζήτημα κύρους της σχετικής διατάξεως, εάν πιθανολογείται ότι αντίκειται προς τις υπέρτερες αρχές του άρθρου 51 της Συνθήκης ΕΟΚ που συνιστά τη νομική βάση του κανονισμού 1408/71.

Υπό την έννοια αυτή, η ιταλική κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι τα επίμαχα επιδόματα, που αποτελούν το αντικείμενο της κύριας δίκης, εμπίπτουν αναμφισβήτητα στις οικογενειακές παροχές του άρθρου 1, περίπτωση κα), υπό ii), του κανονισμού 1408/71, διεπόμενα, συνακόλουθα, από τους κοινοτικούς κανονισμούς

που θεσπίστηκαν κατ' εφαρμογή του άρθρου 51 της Συνθήκης ΕΟΚ. Από τα προηγηθέντα έπεται ότι, βάσει του άρθρου 51, περίπτωση β), της Συνθήκης ΕΟΚ, οι αυτές εγγυήσεις πρέπει να ισχύουν και για τις άλλες παροχές εκτός από τα οικογενειακά επιδόματα. Συνεπώς, δεν πρέπει να τύχει εφαρμογής η γραμματική ερμηνεία του άρθρου 77, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71, επειδή καθιστά αδύνατη την υπαγωγή των εν λόγω παροχών στη διάταξη του άρθρου 77, παράγραφος 2, η οποία, ανεξάρτητα από τον τόπο κατοικίας, εγγυάται την καταβολή των παροχών που δικαιούνται, βάσει της νομοθεσίας κράτους μέλους, οι διακινούμενοι εργαζόμενοι που εγκατέλειψαν το εν λόγω κράτος μέλος.

Κατά την ιταλική κυβέρνηση, λαμβάνοντας υπόψη το σκοπό του άρθρου 51 της Συνθήκης ΕΟΚ, είναι παράλογο και αυθαίρετο ο δικαιούχος συντάξεως να στερείται των οικογενειακών παροχών, την καταβολή των οποίων, πάντως, στους μισθωτούς εγγυάται το άρθρο 73 του κανονισμού 1408/71, έστω και αν τα μέλη των οικογενειών τους κατοικούν σε άλλο κράτος μέλος. Η ιταλική κυβέρνηση επικαλείται σχετικά την απόφαση της 15ης Ιανουαρίου 1986 στη συναφή προς την παρούσα υπόθεση 41/84, (Pinna, Συλλογή 1986, σ. 1), με την οποία το Δικαστήριο αναγνώρισε την ακυρότητα του άρθρου 73, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71 κατά το μέτρο που απέκλειε τη χορήγηση γαλλικών οικογενειακών παροχών στους υπαγόμενους στη γαλλική νομοθεσία εργαζομένους για τα μέλη των οικογενειών τους που κατοικούν σε άλλο κράτος μέλος. Με την απόφαση αυτή αναγνωρίζεται ο παράνομος χαρακτήρας ενός κανόνα δικαίου που καθιερώνει σε κράτος μέλος καθεστώς πληρωμών διαφορετικό από το ισχύον σε άλλα κράτη μέλη, καθώς και η συγκαλυμμένη διάκριση σε βάρος των διακινουμένων εργαζομένων που επιστρέφουν στη χώρα καταγωγής τους έναντι των εργαζομένων, υπηκόων του εν λόγω κράτους, οι οποίοι συνήθως παραμένουν στη χώρα τους και λαμβάνουν το σύνολο των οικογενειακών παροχών.

Η ιταλική κυβέρνηση φρονεί, συνεπώς, ότι είναι αδικαιολόγητη η άρνηση καταβολής των οικογενειακών παροχών σε συνταξιούχο εργαζόμενο, η οικογένεια του οποίου καθώς και ο ίδιος κατοικούν σε άλλο κράτος μέλος, άρνηση που συνίσταται στην επιβολή κυρώσεων λόγω της επιστροφής του στη χώρα του και τον εξαναγκασμό του σε παραίτηση από τα δικαιώματα που απέκτησε σε άλλο κράτος μέλος, σε αντίθεση προς τους στόχους της Συνθήκης.

Τέλος, η ιταλική κυβέρνηση προσθέτει ότι ο περιορισμός του πεδίου εφαρμογής του άρθρου 77 αποκλειστικά στα οικογενειακά επιδόματα σημαίνει ότι αγνοείται ότι στη Γαλλία τα εν λόγω επιδόματα αποτελούν στοιχείο ενός περίπλοκου συστήματος, το οποίο χαρακτηρίζεται από τον ενιαίο χαρακτήρα τόσο των πηγών χρηματοδοτήσεώς του (εισφορές των εργοδοτών) όσο και του σκοπού του, συστήματος το οποίο αποβλέπει στο να καθίσταται δυνατή η αντιστάθμιση των οικογενειακών βαρών και το οποίο αποτελεί μαζί με το μισθό ή τη σύνταξη ενιαίο οικονομικό καθεστώς υπερ των εργαζομένων, η ισορροπία του οποίου θα ανατρεπόταν σε περίπτωση αποκλεισμού ενός από τα στοιχεία του που απαρτίζουν οι λοιπές, πλην των οικογενειακών επιδομάτων, παροχές.

Η ιταλική κυβέρνηση προτείνει, επομένως, να δοθεί στο υποβληθέν στο Δικαστήριο ερώτημα η ακόλουθη απάντηση και αφού, ενδεχομένως, αναγνωριστεί ως άκυρη η ρήτρα του άρθρου 77, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71: ο δικαιούχος συντάξεως βάσει νομοθεσίας κράτους μέλους δικαιούται, κατά το άρθρο 77, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71, και τις κατά το άρθρο 1, περίπτωση κα), υπό ii), του ιδίου κανονισμού οικογενειακές παροχές, έστω και αν κατοικεί σε άλλο κράτος μέλος. Ως οικογενειακές παροχές νοούνται κατά τον κανονισμό 1408/71 και το σχολικό επίδομα και το επίδομα οικογενειακού συμπληρώματος.

4. Η *Επιτροπή* υπογραμμίζει ότι, κατά το άρθρο 77, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71, οι παροχές χορηγούνται στο δικαιούχο συντάξεως « σύμφωνα με τη νομοθεσία του κράτους μέλους που είναι αρμόδιο για τη σύνταξη » και ότι, κατά το άρθρο 77, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71, ως παροχές κατά την έννοια του άρθρου αυτού νοούνται μόνον τα οικογενειακά επιδόματα που προβλέπονται για τους δικαιούχους συντάξεως γήρατος, καθώς και οι προσαυξήσεις ή τα συμπληρώματα των συντάξεων γήρατος ή αναπηρίας που καταβάλλονται στους δικαιούχους λόγω τέκνων.

Η Επιτροπή υπενθυμίζει, περαιτέρω, ότι, σύμφωνα με το άρθρο 1, περίπτωση κα), του κανονισμού 1408/71, ως οικογενειακές παροχές νοούνται οι παροχές σε είδος ή σε χρήμα που προορίζονται να αντισταθμίσουν τα οικογενειακά βάρη, ενώ ως οικογενειακά επιδόματα νοούνται οι περιοδικές παροχές σε χρήμα που χορηγούνται αποκλειστικά ανάλογα με τον αριθμό και, ενδεχομένως, την ηλικία των μελών της οικογενείας.

Υπό την έννοια αυτή, η Επιτροπή επισημαίνει ότι, όσον αφορά το προβλεπόμενο από το γαλλικό νόμο 74-644 της 16ης Ιουλίου 1974 « σχολικό » επίδομα, συνίσταται στην εφάπαξ καταβολή σε χρήμα με την έναρξη κάθε σχολικού έτους, καταβάλλεται δε στις δικαιούχες οικογένειες για κάθε τέκνο το οποίο είναι εγγεγραμμένο, σύμφωνα με το άρθρο L 543-1 του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων, σε εκπαιδευτικό ίδρυμα ή οργανισμό στο πλαίσιο της υποχρεωτικής εκπαιδεύσεως. Η αναγνώριση του δικαιώματος για τη λήψη της σχετικής παροχής εξαρτάται από την τήρηση των γενικών προϋποθέσεων κτήσεως του δικαιώματος προς οικογενειακές παροχές, επιπλέον δε από ειδικές προϋποθέσεις που αφορούν το τέκνο (δικαίωμα λήψεως μιας από τις οικογενειακές παροχές που απαριθμεί το άρθρο L 511-1 του κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων· ηλικία· εγγραφή σε εκπαιδευτικό ίδρυμα) και τον ίδιο το δικαιούχο (έσοδα χαμηλότερα από το κατώτατο όριο).

Κατά την Επιτροπή, το σχετικό επίδομα ικανοποιεί τα κριτήρια που προβλέπονται για τα « οικογενειακά επιδόματα » κατά την έννοια του άρθρου 1, περίπτωση κα), υπό ii), του κανονισμού 1408/71, στο μέτρο που συνιστά παροχή σε χρήμα, περιοδική και καταβαλλόμενη σε συνάρτηση με τον αριθμό και την ηλικία των συντηρούμενων τέκνων. Πάντως, η Επιτροπή παρατηρεί ότι, ακόμη και αν δεν ληφθεί υπόψη ότι η καταβολή της παροχής εξαρτάται από το επίπεδο των εσόδων του δικαιούχου, προϋπόθεση που δεν πληρούν τα κατά την έννοια του κανονισμού 1408/71 οικογενειακά επιδόματα, από τις προπαρασκευαστικές εργασίες του εν λόγω κανονισμού προκύπτει ότι οι συντάκτες του είχαν την πρόθεση να αποκλείσουν από τον ορισμό των οικογενειακών επιδομάτων του άρθρου 1, περίπτωση κα), υπό ii), διάφορες ειδικές παροχές, η χορήγηση των οποίων εξαρτάται από πραγματικές καταστάσεις που μπορούν να ελεγχθούν δυσχερώς στο εξωτερικό. Κατά την άποψη της Επιτροπής, αυτό συμβαίνει με το σχολικό επίδομα, ειδικό καταβαλλόμενο κατ' έτος επίδομα, προοριζόμενο να ικανοποιεί ειδικές ανάγκες του τέκνου και καλύπτον εφάπαξ την περιστασιακή αύξηση επιβαρύνσεων συνδεόμενων με την έναρξη του σχολικού έτους.

Όσον αφορά το δεύτερο από τα επίμαχα επιδόματα της κύριας δίκης, η Επιτροπή παρατηρεί ότι, μολονότι το προδικαστικό ερώτημα αναφέρεται στο επίδομα « οικογενειακού συμπληρώματος », όπως προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής, εκείνο που αμφισβητείται είναι το επίδομα « υπέρ του μη εργαζομένου συζύγου », το οποίος ενσωματώθηκε από το 1978, κατ' εφαρμογή του γαλλικού νόμου 77/765 της 12ης Ιουλίου 1977, μαζί με άλλα επιδόματα στο οικογενειακό συμπλήρωμα, εξακολουθώντας πάντως να καταβάλλεται σε ορισμένες περιπτώσεις όπου οι ενδιαφερόμενοι πληρούν μεν τις προϋποθέσεις κτήσεώς του, όχι όμως και τις προϋποθέ-

σεισκτήσεως του δικαιώματος οικογενειακού συμπληρώματος. Αυτό συμβαίνει στην περίπτωση του προσφεύγοντος της κύριας δίκης, ο οποίος δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις κτήσεως του δικαιώματος οικογενειακού συμπληρώματος, όπως αυτές ορίζονται στο άρθρο 522-1 του γαλλικού κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων (τρία συντηρούμενα τέκνα), επειδή είχε μόνο δύο τέκνα.

Η Επιτροπή θεωρεί ότι το επίδομα « υπέρ του μη εργαζομένου συζύγου » που είναι, συνακόλουθα, το μόνο που πρέπει να ληφθεί υπόψη, συγκεντρώνει κάλλιστα τα κριτήρια της παροχής σε χρήμα, της περιοδικής παροχής καθώς και του αριθμού και της ηλικίας των τέκνων, υπό την επιφύλαξη των λοιπών προϋποθέσεων που θέτει επίσης η εθνική νομοθεσία και αφορούν τα οικογενειακά εισοδήματα. Πάντως, κατά την άποψη της Επιτροπής, η εν λόγω παροχή δεν αποτελεί « οικογενειακό επίδομα ». Σχετικά με την αυτή πάντοτε παροχή, από τις προπαρασκευαστικές εργασίες του κανονισμού 1408/71 προκύπτει ότι κατά κοινή αποδοχή αποκλείστηκε από τον ορισμό του άρθρου 1, περίπτωση κα), υπό ii), του κανονισμού το επίδομα υπέρ του μη εργαζομένου συζύγου, λόγω της φύσεώς του ως « ειδικής οικογενειακής παροχής », ο λειτουργικός σκοπός της οποίας, σύμφωνα με τη γαλλική νομική επιστήμη, έγκειται στην αμοιβή που πρέπει να εξασφαλίζεται υπέρ του συζύγου που παραμένει στην οικογενειακή εστία ως αντιστάθμισμα για τη μέριμνα των τέκνων.

Όσον αφορά το επίδομα του « οικογενειακού συμπληρώματος », η Επιτροπή διερωτάται κατά πόσον είναι αλυσιτελές το προδικαστικό ερώτημα, αν ληφθεί υπόψη το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, για να παρατηρήσει, επικουρικώς, ότι η οικεία παροχή αποτελεί, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, περιοδική παροχή σε χρήμα, χορηγούμενη ανάλογα με τον αριθμό και την ηλικία των τέκνων, χωρίς, πάντως, να συνιστά « ειδική οικογενειακή παροχή ». Σε αντίθεση με το επίδομα υπέρ του μη εργαζομένου συζύγου, η παροχή αυτή χορηγείται ακόμη και όταν οι δύο σύζυγοι ασκούν επαγγελματική δραστηριότητα, ενώ το γεγονός ότι η κτήση του δικαιώματος λήψεώς του εξαρτάται από τα εισοδήματα του δικαιούχου δεν αλλοιώνει τη φύση του ως οικογενειακού επιδόματος, δεδομένου ότι το κριτήριο αυτό εφαρμόζεται από πολλές νομοθεσίες ως καθαυτό οικογειακό επίδομα ή ως προσαύξησή του. Έτσι, το οικογενειακό συμπλήρωμα αποτελεί « συμπληρωματική » παροχή των οικογενειακών επιδομάτων, τη νομική φύση των οποίων προσκτάται, ενόψει του άρθρου 1, περίπτωση κα), του κανονισμού 1408/71, σύμφωνα με το οποίο ως παροχή νοούνται και τα συμπληρωματικά επιδόματα, καθώς και λόγω του ότι η συμπληρωματική παροχή εμπίπτει, όπως ακριβώς και η κύρια, στον ορισμό των οικογενειακών επιδομάτων κατά την έννοια του άρθρου 1, περίπτωση κα), υπό ii), του κανονισμού 1408/71.

Πάντως, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το άρθρο 77, παράγραφος 1, πρέπει να νοηθεί ως μη παρέχον τη δυνατότητα μεταφοράς στο εξωτερικό των παροχών, πλην εκείνων στις οποίες αναφέρεται το εν λόγω άρθρο, ειδικότερα δε των επίμαχων επιδομάτων της κύριας δίκης. Ο κανονισμός 1408/71 δέχεται την αρχή της μη δυνατότητας μεταφοράς στο εξωτερικό των παροχών κοινωνικής ασφαλίσεως, όταν πρόκειται π. χ. για τις παροχές που απαριθμεί το άρθρο 10 που δεν μπορούν να μεταφερθούν ενόψει της γενικής επιφυλάξεως του σχετικού άρθρου του κανονισμού « εκτός αν ο παρών κανονισμός προβλέπει άλλως ». Εν πάση περιπτώσει, κατά την Επιτροπή, η μη δυνατότητα μεταφοράς στο εξωτερικό των παροχών, εκτός από τα « οικογενειακά επιδόματα » κατά την έννοια του άρθρου 1, περίπτωση κα), υπό ii), δικαιολογείται από την ίδια τη φύση των ειδικών παροχών, η χορήγηση των οποίων εξαρτάται από πραγματικές καταστάσεις, μη δυνάμενες να ελεγχθούν ευχερώς στο εξωτερικό.

Κατά συνέπεια, η Επιτροπή προτείνει στο Δικαστήριο να δοθεί η ακόλουθη απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα:

1) Το άρθρο 77 του κανονισμού 1408/71 έχει την έννοια ότι ο δικαιούχος συντάξεως λόγω γήρατος, αναπηρίας, εργατικού ατυχήματος ή επαγγελματικής ασθένειας που οφείλεται κατά τη νομοθεσία ενός μόνον κράτους μέλους, ο οποίος κατοικεί με τα τέκνα του σε άλλο κράτος μέλος, δικαιούται, σύμφωνα με τη νομοθεσία του αρμόδιου για την καταβολή της συντάξεως κράτους μέλους, τα οικογενειακά επιδόματα που προβλέπει το άρθρο 1, περίπτωση κα), υπό ii), του εν λόγω κανονισμού.

2) Το σχολικό επίδομα και το επίδομα υπέρ του μη εργαζομένου συζύγου, τα οποία προβλέπει η γαλλική νομοθεσία και τα οποία αποτελούν αντικείμενο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του παραπέμποντος δικαστηρίου, δεν αποτελούν τέτοια επιδόματα.

3) Παρέλκει η απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα καθόσον αφορά το κατά τη γαλλική νομοθεσία οικογενειακό συμπλήρωμα, το οποίο δεν αποτελεί αντικείμενο της διαφοράς που εκκρεμεί ενώπιον του παραπέμποντος δικαστηρίου.

4) Επικουρικώς και για την περίπτωση κατά την οποία η υπό 3 προτεινόμενη απάντηση δεν θα γινόταν δεκτή: το οικογενειακό συμπλήρωμα που προβλέπει η γαλλική νομοθεσία και χορηγείται ως γενική παροχή για συντήρηση ανάλογα ιδίως με τον αριθμό και την ηλικία των τέκνων, πέραν των οικογενειακών επιδομάτων που προβλέπει η οικεία νομοθεσία, υπάγεται στα οικογενειακά επιδόματα κατά την έννοια του άρθρου 1, περίπτωση κα), υπό ii), του κανονισμού 1408/71 ».

III — Απαντήσεις στην ερώτηση του Δικαστηρίου

1. Το Δικαστήριο κάλεσε την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και τη γαλλική κυβέρνηση να λάβουν θέση εγγράφως επί των επιχειρημάτων της ιταλικής κυβερνήσεως, σύμφωνα με τα οποία « το άρθρο 77, παράγραφος 1, ... κατ' ουσίαν επιφέρει περιορισμένα αποτελέσματα μόνον όσον αφορά τη Γαλλία » και ότι « οι οικογενειακές παροχές, πλην των οικογενειακών επιδομάτων, που προβλέπονται στα λοιπά κράτη μέλη, δεν έχουν μεγάλη σημασία ».

2. Απαντώντας στη σχετική ερώτηση, η *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* παρατηρεί ότι, πλην της Γαλλικής Δημοκρατίας, τα λοιπά κράτη μέλη προβλέπουν οικογενειακές παροχές με εξαίρεση τα οικογενειακά επιδόματα, όπως τα σχολικά επιδόματα του Λουξεμβούργου, τα ειδικά εκπαιδευτικά επιδόματα του Βελγίου ή της Πορτογαλίας για ανάπηρα τέκνα, λαμβάνοντας δε υπόψη την προτεινόμενη ερμηνεία του όρου οικογενειακά επιδόματα, οι περιορισμοί του άρθρου 77, παράγραφος 1, πρέπει να συνεπάγονται περιορισμένες συνέπειες και για την ίδια τη Γαλλική Δημοκρατία. Υπ' αυτήν την έννοια, η Επιτροπή θεωρεί ότι, πέραν των υπό στενή έννοια οικογενειακών επιδομάτων, οι λοιπές παροχές μπορούν να μεταφερθούν στο εξωτερικό, στο πλαίσιο του άρθρου 77 του κανονισμού 1408/71, δυνάμενες να χαρακτηριστούν επίσης ως οικογενειακά επιδόματα κατά το κοινοτικό δίκαιο. Εν πάση περιπτώσει, η Επιτροπή φρονεί ότι τα όσα έγιναν δεκτά με τις σκέψεις 20 μέχρι 22 της αποφάσεως της 15ης Ιανουαρίου 1986 στην υπόθεση 41/84, Pinna, αξίζει τον κόπο να οριοθετηθούν με προσοχή, ώστε να μην οδηγηθούμε κυριολεκτικά στην απόρριψη της τεχνικής μεθόδου του συντονισμού των εθνικών νομοθεσιών. Κατά την Επιτροπή, είναι προφανές ότι δεν απαγορεύεται αυτομάτως κάθε διαφοροποίηση, ρητή ή έμμεση, που εισάγει το κοινοτικό δίκαιο όσον αφορά τους ισχύοντες κανόνες περί κοινωνικής ασφα-

λίσεως, εφόσον η διαφοροποίηση αυτή αποτελεί την απαραίτητη, αναπόφευκτη και αντικειμενική τεχνική προέκταση των εθνικών αποκλίσεων. Κατά την Επιτροπή, το άρθρο 77, παράγραφος 1, αφορά μόνο τα κατά την έννοια του άρθρου 1, περίπτωση κα), υπό ii), οικογενειακά επιδόματα, τα οποία, άλλωστε, είναι δυνατό να περιλαμβάνουν και άλλες παροχές εκτός από τα « οικογενειακά επιδόματα » κατά το εθνικό δίκαιο.

Τέλος, η Επιτροπή υπογραμμίζει ότι, υπό το πρίσμα του κανόνα της ίσης μεταχειρίσεως, υφίσταται ουσιώδης διαφορά μεταξύ της καταστάσεως που εμπίπτει στο άρθρο 73, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71, που ακύρωσε το Δικαστήριο στο πλαίσιο της υποθέσεως 41/84, Pinna, και εκείνης που εμπίπτει στο άρθρο 77, παράγραφος 1. Ο κανόνας περί ίσης μεταχειρίσεως δεν αναφέρεται στις αποκλίσεις που ενδέχεται να προκύπτουν από τις υφιστάμενες μεταξύ των νομοθεσιών των κρατών μελών διαφορές τη στιγμή που αφορούν όλα τα πρόσωπα σύμφωνα με αντικειμενικά κριτήρια και ανεξάρτητα από την ιθαγένειά τους. Η απαγόρευση των διακρίσεων δεν αποσκοπεί στην ενθάρρυνση τη εναρμονίσεως του δικαίου μέσα στην Κοινότητα. Επομένως, η εφαρμογή του άρθρου 77, παράγραφος 1, ενδέχεται να συνεπάγεται αποκλίσεις από ένα κράτος σε άλλο όσον αφορά τη μεταχείριση λόγω διαφορών μεταξύ των εθνικών συστημάτων των οικογενειακών παροχών.

Τέλος, η Επιτροπή θεωρεί ότι οι παρατηρήσεις της ιταλικής κυβερνήσεως δεν οδηγούν, λόγω της φύσεώς τους, στην ακύρωση του άρθρου 77, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71.

3. Η *γαλλική κυβέρνηση* θεωρεί ότι το άρθρο 77 του κανονισμού 1408/71 αφορά τις συγκεκριμένα προσδιοριζόμενες παροχές και αποκλείει από το πεδίο εφαρμογής του τις « οικογενειακές παροχές », όπως αυτές ορίζονται στο άρθρο 1, περίπτωση κα), υπό i), εφόσον, σύμφωνα με το άρθρο αυτό, ο όρος « παροχές » ερμηνεύται περιοριστικά.

Από νομική άποψη, το επιχείρημα ότι η διάταξη του κανονισμού 1408/71 επιφέρει συγκεκριμένες συνέπειες μόνο επί της νομοθεσίας ολίγων κρατών μελών, ενδεχομένως και επί ενός και μόνον, στερείται συνεπειών. Το άρθρο 77 δεν αποτελεί διάταξη που αναφέρεται σε συγκεκριμένη νομοθεσία. Εξάλλου, η γαλλική νομοθεσία κατ' ουσίαν θα ήταν δυνατό να εμπλέκεται έμμεσα τότε μόνον αν ήταν από εκείνες που αναγνωρίζουν αποκλειστικά οικογενειακές παροχές, πλην των οικογενειακών επιδομάτων, πράγμα που όμως δεν συμβαίνει στην προκειμένη περίπτωση.

Κατά συνέπεια, το άρθρο 77 αποβλέπει στο συντονισμό των εθνικών νομοθεσιών, ενώ το πεδίο εφαρμογής των ουσιαστικών διατάξεών του αποκλείει τη συναγωγή του συμπεράσματος ότι καθιερώνει, κατά τρόπο έμμεσο για ένα κράτος, σύστημα καταβολής παροχών διαφορετικό από το ισχύον για το σύνολο των λοιπών κρατών μελών.

Ο παραλληλισμός με την απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Ιανουαρίου 1986 στην υπόθεση 41/84, Pinna, στερείται σημασίας, δεδομένου ότι στην εν λόγω υπόθεση το Δικαστήριο ασχολήθηκε με διπλή διάταξη περί συντονισμού που διέκρινε μεταξύ εργαζομένων υπαγομένων στη γαλλική νομοθεσία και εργαζομένων υπαγομένων στη νομοθεσία άλλου κράτους μέλους πλην της Γαλλικής Δημοκρατίας, ενώ, αντίθετα, το επίδικο άρθρο αναφέρεται στις νομοθεσίες όλων των κρατών μελών.

Εξάλλου, με την απόφαση της 13ης Ιουλίου 1976 στην υπόθεση 19/76, Triches, το Δικαστήριο έκρινε, επ' ευκαιρία της εξετάσεως του κύρους του άρθρου 42, παράγραφος 2, του κανονισμού 3 που αποτέλεσε ρύθμιση προγενέ-

στερη του άρθρου 77, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71 και περιελάμβανε παρόμοιες διατάξεις, ότι η εξέταση του υποβληθέντος ερωτήματος δεν αποκάλυψε στοιχεία ικανά να θίξουν το κύρος της επίδικης διατάξεως.

Από τον πίνακα που παρατίθεται ως παράρτημα 1 της απαντήσεως της γαλλικής κυβερνήσεως προκύπτει ότι υφίστανται σημαντικές αποκλίσεις και ότι η Γαλλική Δημοκρατία δεν αποτελεί το κράτος το οποίο αφορά κατ' εξοχήν το ζήτημα.

Εξάλλου, λαμβάνοντας υπόψη το παράρτημα 2 της απαντήσεως της γαλλικής κυβερνήσεως, διαπιστώνεται ότι η Γαλλική Δημοκρατία ουδόλως συνιστά μοναδική περίπτωση κράτους που προβλέπει νομοθετικά συγκεκριμένο τύπο παροχών, ενώ η άποψη ότι επιδέχονται υπολογισμό αποκλειστικά και μόνον οι γαλλικές οικογενειακές παροχές ισοδυναμεί με εσκεμμένη αγνόηση των άλλων παροχών που αναγνωρίζει το σύνολο σχεδόν των κρατών μελών.

Καταλήγοντας, η γαλλική κυβέρνηση θεωρεί ότι στο υποβληθέν στο Δικαστήριο ερώτημα πρέπει να δοθεί η ακόλουθη απάντηση:

« Το γεγονός ότι οι νομοθεσίες των κρατών μελών προβλέπουν διάφορες οικογενειακές παροχές δεν επιτρέπει να συναχθεί το συμπέρασμα ότι οι εν λόγω παροχές στερούνται μεγάλης σημασίας· είναι αστήρικτος ο ισχυρισμός ότι το άρθρο 77, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71 επιφέρει περιορισμένα αποτελέσματα μόνον όσον αφορά τη Γαλλία· εξάλλου, όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, και συγκεκριμένα την απόφαση της 13ης Ιουλίου 1976 στην υπόθεση 19/76, δεν αμφισβητείται το κύρος των συναφών διατάξεων. »

Κ. Ν. Κακούρης
εισηγητής δικαστής

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠ' ΑΚΡΟΑΤΗΡΙΟΥ ΣΥΖΗΤΗΣΗ
στην υπόθεση 313/86 *

Επανάληψη της προφορικής διαδικασίας

1. Με Διάταξη της 18ης Μαρτίου 1988, το Δικαστήριο αποφάσισε την επανάληψη της προφορικής διαδικασίας της παρούσας υποθέσεως και κάλεσε τους διαδίκους της κύριας δίκης, τα κράτη μέλη, το Συμβούλιο και την Επιτροπή να απαντήσουν στο ακόλουθο ερώτημα:

« Στην υποθετική περίπτωση κατά την οποία ο όρος " παροχές " του άρθρου 77 του κανονισμού 1408/71 του Συμβουλίου ερμηνευόταν ως αναφερόμενος αποκλειστικά στα καθαυτό οικογενειακά επιδόματα, εξαιρουμένων των λοιπών οικογενειακών παροχών όπως είναι το " σχολικό επίδομα " και το επίδομα " υπέρ του μη εργαζομένου συζύγου " κατά τη γαλλική νομοθεσία, θα ετίθετο το ερώτημα κατά πόσον το εν λόγω άρθρο 77 είναι ασυμβίβαστο προς τις διατάξεις της Συνθήκης ΕΟΚ, ιδίως δε προς το άρθρο 51, και συνακόλουθα άκυρο, στο βαθμό που, επιδεχόμενο παρόμοια ερμηνεία, έχει ως συνέπεια να παρεμποδίζει τη

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.